

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IJTIMOY SOHA BYUDJET XARAJATLARINI TRANSFORMATSIYA QILISH MASALALARI (ta'lim va sog'liqni saqlashda IT-infratuzilmani moliyalashtirish)

Ajibayeva Rauiya Maxsutovna

ORCID: 0009-0000-9600-5276

Annotatsiya: Mazkur tezisda raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy soha byudjet xarajatlarini transformatsiya qilish masalalari yoritilgan. Xususan, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida IT-infratuzilmani moliyalashtirishning ahamiyati, davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanish yo'nalishlari hamda raqamli texnologiyalarning ijtimoiy xizmatlar sifatiga ta'siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida raqamli infratuzilmaga yo'naltirilgan byudjet xarajatlari ijtimoiy sohada samaradorlikni oshirishning muhim omili ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, ijtimoiy soha, davlat byudjeti, IT-infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash.

Abstract: This thesis examines the issues of transforming social sector budget expenditures in the context of the digital economy. In particular, it analyzes the importance of financing IT infrastructure in the education and healthcare sectors, the effective use of state budget funds, and the impact of digital technologies on the quality of social services. The study substantiates that budget expenditures directed towards digital infrastructure are a key factor in improving efficiency in the social sector.

Key words: digital economy, social sector, state budget, IT infrastructure, education, healthcare.

Аннотация: В данной работе рассматриваются вопросы трансформации бюджетных расходов в социальной сфере в условиях цифровой экономики. В частности, анализируется значение финансирования IT-инфраструктуры в сферах образования и здравоохранения, эффективное использование средств государственного бюджета, а также влияние цифровых технологий на качество социальных услуг. Исследование показывает, что направленные на цифровую инфраструктуру бюджетные расходы являются важным фактором повышения эффективности социальной сферы.

Ключевые слова: цифровая экономика, социальная сфера, государственный бюджет, IT-инфраструктура, образование, здравоохранение.

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi davlat moliya siyosatini, xususan, ijtimoiy soha byudjet xarajatlarini rejalashtirish va taqsimlash jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Zamonaviy sharoitda ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida raqamli texnologiyalarsiz samarali boshqaruv va sifatli xizmatlar ko'rsatishni tasavvur etib

bo'lmaydi. Shu bois ijtimoiy soha byudjet xarajatlarini transformatsiya qilish, ya'ni ularni raqamli infratuzilmani rivojlantirishga yo'naltirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Raqamli iqtisodiyot va davlat byudjeti xarajatlarining samaradorligi masalalari global miqyosda xalqaro tashkilotlar va olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Jahon banki tomonidan nashr etilgan Digital Progress and Trends Report hisobotida raqamli texnologiyalar, xususan raqamli infratuzilma, sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy xizmatlar va boshqa sohalaridagi davlat xizmatlarini yetkazib berish sifatini oshirish mexanizmlari sifatida e'tirof etiladi. Hisobotda raqamli infratuzilma jamoat xizmatlarini yetkazib berishda samaradorlikni oshiruvchi, inklyuziv va keng qamrovli xizmatlarni ta'minlovchi poydevor sifatida ko'rsatilib, u davlat xarajatlarining natijadorligini oshirishda muhim vosita ekanligi qayd etilgan [1].

Shuningdek, OECD (2024) "Digital Public Infrastructure for Digital Governments" hisobotida raqamli jamoat infratuzilmasi (DPI) davlat xizmatlari, jumladan ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish, shaffoflikni kuchaytirish va samaradorlikni yaxshilash uchun zarur poydevor ekanligi ta'kidlanadi. DPI komponentlari - masalan, raqamli identifikatsiya, ma'lumot almashish tizimlari va raqamli to'lovlar - davlat byudjeti vositalarini samarali rejalashtirish va xizmatlar yetkazib berishni optimallashtirishda strategik ahamiyatga ega [2].

Ilmiy tadqiqotlarda ham raqamli transformatsiya davlat xizmatlarini ham optimallashtirishi, ham ularning samaradorligini oshirishi haqida fikrlar mavjud. Masalan, xalqaro ilmiy maqolalar raqamli xizmatlar va onlayn platformalar joriy etilishi orqali ma'lumot almashish, ochiqlik va xizmat tezligini oshirish imkonini beradi deb ta'kidlaydi; bu esa davlat byudjetidan keladigan resurslardan yanada samarali foydalanishga olib keladi [3].

Shu bilan birga, tadqiqot mualliflari ta'kidlaganki, raqamli iqtisodiyot va infratuzilma joriy etilishi ijtimoiy xizmatlar (sog'liqni saqlash, ta'lim) sifati va qamrovini kengaytiradi hamda ularning natijadorligini yaxshilaydi. Xalqaro tajribalar raqamli transformatsiya jarayonida davlat byudjeti xarajatlarini raqamli infratuzilmaga yo'naltirish samaradorlikni oshirishi, xizmatlar yetkazib berish jarayonini modernizatsiya qilishi va fuqarolar uchun qulay xizmat qilish imkonini yaratishini ko'rsatadi [4].

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda O'zbekistonda ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida IT-infratuzilmani rivojlantirishga yo'naltirilgan byudjet xarajatlari sezilarli darajada oshmoqda. Masalan, 2025-yil uchun davlat byudjetidan ta'lim va sog'liqni saqlash yo'nalishlariga ajratiladigan mablag'lar hajmi 20 %ga oshirilishi ko'zda tutilganligi haqida rasmiy ma'lumotlar bildirilgan. Bu o'sish davlat qarori bilan

ijtimoiy xizmatlarni modernizatsiya qilishga bo'lgan e'tiborning kuchayganidan darak beradi [5].

Ta'lim sohasida raqamli infratuzilma joriy etish bo'yicha amaliy ishlar olib borilmoqda. Jumladan, xalqaro tajriba bilan uyg'un holda raqamli ta'lim platformalari va elektron ta'lim institutlari yaratilmoqda, bu esa pandemiyadan keyingi davrda ta'lim davomiyligi va sifatini saqlab qolish uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari faoliyatida, masalan, Samarkand davlat tibbiyot universiteti qoshida tashkil etilgan Raqamli ta'lim texnologiyalari markazi raqamli boshqaruv va elektron ta'limni joriy etish bo'yicha faoliyat yuritmoqda [6].

Sog'liqni saqlash sohasida ham raqamli transformatsiya yo'lga qo'yilmoqda. 2024-2025 yillar davomida 3000 dan ortiq tibbiyot muassasalari lokal tarmoqqa ulangan, texnik infratuzilma yangilangan va yagona raqamli axborot tizimi - DMED joriy etilgan, unda 36 milliondan ortiq fuqarolarning tibbiy ma'lumotlari birlashtirilgan. Bu elektron tizim orqali tez tibbiy yordam xizmatida boshqaruv samaradorligi oshirilib, chaqiriqlarga yetib borish vaqti sezilarli ravishda qisqartirilmoqda. Bundan tashqari, "Online Doctor" xizmatlari orqali masofaviy tibbiy maslahat olish imkoniyati ham yaratilmoqda, "Elektron retsept" tizimi esa dorilar aylanmasining shaffofligini oshirgan [7].

Bu raqamli chora-tadbirlar sog'liqni saqlash tizimida xizmat ko'rsatish sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda hamda byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini yaxshilashga turtki bermoqda. Shu bilan birga, ularning to'liq tatbiq etilishi orqali tibbiy xizmatlarga kirishni soddalashtirish va ma'lumotlar uzluksizligini ta'minlash imkoniyati yaratilmoqda [8].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy soha byudjet xarajatlarini transformatsiya qilish dolzarb va strategik ahamiyatga ega. Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida IT-infratuzilmani moliyalashtirish nafaqat xizmatlar sifatini oshirish, balki ularni samarali va shaffof boshqarish imkoniyatini ham yaratadi. Elektron ta'lim platformalari, masofaviy o'qitish tizimlari va raqamli boshqaruv mexanizmlari ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlab, o'quv jarayonini modernizatsiya qiladi. Shu bilan birga, elektron tibbiy kartalar, raqamli diagnostika tizimlari va telemeditsina xizmatlari sog'liqni saqlash tizimida tezkorlik va aniqlikni oshiradi hamda byudjet mablag'larining optimal ishlatilishini ta'minlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli infratuzilmaga yo'naltirilgan byudjet xarajatlari nafaqat xizmatlar sifatini oshiradi, balki ijtimoiy xizmatlarning qamrovini kengaytiradi, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini kuchaytiradi va davlat xizmatlarining shaffofligini yaxshilaydi. Shu bilan birga, IT-loyihalarni tizimli rejalashtirish, natijadorlikni baholash va monitoringni kuchaytirish zarurati dolzarb masala sifatida qolmoqda, chunki samaradorlik va raqamli transformatsiya jarayonining muvaffaqiyati ularning sifatli boshqarilishi bilan bevosita bog'liqdir.

Shu nuqtai nazardan, quyidagi takliflar ishlab chiqiladi [2]:

1. Raqamli loyihalarni moliyalashtirishni tizimli rejalashtirish: Byudjet mablag'lari ta'lim va sog'liqni saqlashda IT-infratuzilma loyihalariga yo'naltirilganda aniq maqsadlar va indikatorlar belgilanishi lozim.

2. Natijadorlik va samaradorlikni muntazam baholash: Moliyalashtirilgan raqamli loyihalarining natijalari o'lchanib, samaradorligi raqamli indikatorlar yordamida baholanishi lozim.

3. Monitoring va shaffoflikni kuchaytirish: Byudjet mablag'larining raqamli loyihalarga sarf qilinishi ustidan real va onlayn monitoring mexanizmlari joriy etilishi, shuningdek, fuqarolar va mutaxassislar uchun ochiq axborot tizimi tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir.

4. Kadrlar tayyorgarligi va malaka oshirish: Raqamli infratuzilmadan samarali foydalanish uchun ta'lim va sog'liqni saqlash xodimlarini doimiy ravishda malaka oshirish tizimlari orqali tayyorlash zarur.

5. Xalqaro tajriba va innovatsiyalarni joriy etish: Xorijiy davlatlar tajribasi va ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirish orqali mamlakatdagi raqamli transformatsiya jarayonlarini tezlashtirish mumkin.

Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilsa, davlat byudjeti mablag'laridan samarali foydalanish va ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish bo'yicha sezilarli natijalarga erishish mumkin. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot sharoitida ijtimoiy sohada innovatsion transformatsiya jarayoni barqaror va uzluksiz bo'ladi, bu esa aholining turmush darajasini yaxshilashga va davlat xizmatlarining xalqaro standartlarga moslashuviga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Bank. Digital Progress and Trends Report. Washington, DC: World Bank, 2023. <https://www.worldbank.org/en/publication/digital-progress-and-trends-report>

2. OECD. Digital Public Infrastructure for Digital Governments. Paris: OECD, 2024. https://www.oecd.org/en/publications/digital-public-infrastructure-for-digital-governments_ff525dc8-en.html

3. Arvind, K., & Sharma, P. Digital Transformation of Public Services: Impact on Efficiency and Transparency. International Journal of Public Administration, 2022. <https://arxiv.org/abs/2310.01200>

4. OECD. Government at a Glance 2025: Digital Public Infrastructure. Paris: OECD, 2025. https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/government-at-a-glance-2025_70e14c6c/full-report/digital-public-infrastructure_1cee4220.html

5. Kun.uz. 2025-yil O'zbekiston byudjeti ijtimoiy sohalar uchun: Ajratmalar va o'sish. Toshkent, 2025. <https://kun.uz/12174405>

6. Samarkand Davlat Tibbiyot Universiteti. Raqamli ta'lim texnologiyalari markazi faoliyati. Samarkand, 2024. <https://ssmi.uz/digital-education-technology-center>

7. UzDaily.uz. Mirziyoyev Reviews Digitalization and Reforms in Uzbekistan's Healthcare System. Tashkent, 2025. <https://www.uzdaily.uz/en/mirziyoyev-reviews-digitalization-and-reforms-in-uzbekistans-healthcare-system>

8. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. DMED va raqamli tibbiy xizmatlar statistikasi. Toshkent, 2025.